

הישרדות: סוד הנצח של מלכות יהודה ובית דוד

בעם ישראל היו הרבה שושלות מכובדות ואף אחת לא שרדה. איננו יודעים מיהם צאצאי משה, יוסף או שאול. תהפוכות הזמן יצרו איומים אדירים במיוחד כנגד צאצאי בית דוד וכמעט לא נותר מהם צאצא. אולם בכל פעם חמק ניצול אחד מערימת הגוויות והמשיך לקיים את שושלת המלכות, מוכנה לגאול את ישראל.

ב"ה | פרשת ויחי | ה'תשפ"ו

לנצח.

המסר ביחס לשרידות האישית של כל אחד ושל צאצאינו לאורך ימים – מובן מאליו. האתגר הגדול בחיים הדתיים הוא להיות **ממושמע**. להעניק את השליטה בחיים לגורם אחר, שהוא לא העצמאות והשכל האישי. להחליט בשלב מסוים בחיים הבוגרים, שאני מקבל על עצמי עול מלכות שמים ועול מצוות ומתמסר להוראות שעוברות בתורת משה מדור לדור. גם אם אשוב שמצווה מסוימת אינה ברורה או משכנעת – אקבל את הכניעות והכפיפות להוראות התורה ואצטר על פיה.

אתגר המשמעת אינו פשוט לנו ואנו רוצים לצעוד בעקבות גדול הממושמע. הדמות הכבירה שמסמלת ביטול וקבלת עול להוראות הקב"ה וזוכה בהתאם לפלא ההישרדות הנצחית.

ב. פרשת ויחי מאריכה בברכות יעקב לבניו. רגע לפני הפרידה, יעקב קורא לבניו אל המיטה ומוסר מסרים אישיים לכל אחד. יעקב פותח בתוכחה חריפה לשלוש בניו הגדולים – לראובן על הפזיזות במעשה בלהה ולשמעון ולוי על הרצחנות במעשה שכם ומכירת יוסף. אחר כך עובר אל שאר השבטים ומייעד כל אחד אל תפקידו וייעודו בעולם.

המפרשים דנים בתכלית הברכות: האם הברכות נועדו לייצר שפע שלא ניתן מראש? לשחרר שפע כנוס בשמים? או להוכיח את השבטים ולהזהיר אותם מחטא? אם הברכות נועדו לייצר שפע חדש – מדוע יעקב לא מברך את כל הילדים בכל סוגי השפע, שכולם יהיו תלמידי חכמים, בעלי עסק ועזים וגיבורים? אם הברכות נועדו לשחרר שפע – מדוע אין ברכות לשלוש השבטים הגדולים? ואם הברכות נועדו להוכיח מחטא – מדוע לא נאמרה

"כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד". יעקב שוכב על המיטה לפני 4000 שנה, הוא מנהל משפחה קטנה של שבעים איש, כשהיא מיעוט שולי בתוך אימפריה ענקית זרה. יעקב מרים את העיניים ומבטיח הבטחה פלאית: "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, עד כי יבוא שילה". מלכות יהודה תיכון לנצח. הכול זמני וחולף בעולם, חוץ מצאצאי דוד שיתקיימו תמיד. עד ביאת המשיח, לא יהיה רגע בו לא יהיה נצר למלכות בית דוד שמולך או מוכן למלוך על ישראל.

איזו הסתברות הייתה להבטחה הזו? בעם ישראל היו הרבה שושלות מכובדות ואף אחת לא שרדה. איננו יודעים מיהם צאצאי משה, צאצאי יוסף או צאצאי שאול. תהפוכות הזמן יצרו איומים אדירים במיוחד כנגד צאצאי בית דוד. האויבים נאבקו לכלות אותם וכמעט לא נותר מהם צאצא. אולם בכל פעם חמק ניצול אחד מערימת הגוויות והמשיך לקיים את שושלת המלכות, מוכנה לגאול את ישראל.

נעוד שושלת שורדת נצח: צאצאי הכהונה והלוויה מבית לוי. אפשר לתלות זאת בכך שמצוות מיוחדות מבחינות אותם וכל כוהן ולוי מחנך את ילדיו לייחודיות. צאצאי לוי לא החזיקו בעמדות מדיניות או צבאיות (חוץ מתקופת החשמונאים) ולא נרדפו על ידי אחרים. אולם צאצאי בית דוד, לא נושאים חשיבות מיוחדת בזמן הגלות, ומצד שני נרדפו בשל ייחוסם ובכל זאת הם שורדים ומתקיימים.

השאלה שנדרש בה היא למה יהודה? מדוע זרעו נבחר למלכות? ומה סוד הנצח ששורד כל איום? אנו נרחיב ברעיון חסידי האומר כי יהודה היה הממושמע בין כולם. הוא לא היה החכם בין השבטים, לא הצדיק ביניהם ולא ירא השמים מכולם, אבל יהודה חי בתוך מסגרת של חוקים. הוא לא האמין בעצמו, אלא האמין בקב"ה וקם ועשה את מה שצריך לעשות. מי שחי על פי הוראות היצרן – שורד

תוכחה לכל השבטים שהיו מעורבים במכירת יוסף?

1. אברבנאל מט: השאלה בתכלית הברכות האלה בכלל,

אם היו דבריו לתכלית ברכה, כמו שיראה מברכת יהודה, דן, אשר ויוסף, יקשה בראובן, שמעון ולוי שהביא עליהם קללה ולא ברכה? ואם בא להוכיחם על מעשיהם המגונים כמו שיראה מברכת ראובן שמעון ולוי, יקשה מאוד ביהודה וזבולון ודן ואשר שאין להם תוכחה כי אם הגדת העתיד?

האור החיים מדקדק את תכלית הברכות מהמילים האחרונות שחותמות את פרשת הברכות:

בראשית מט, כח: כל אלה שבטי ישראל שנים עשר ... ויברך אותם איש אשר כברכתו ברכ אתם.

כל אחד תמה מה החידוש בפסוק החותם? הרי כבר עשרות פסוקים שיעקב מפרט את ברכתו לבניו?

אור החיים: הראוי לו כפי בחינת נשמתו וכפי מעשיו, ויש לך לדעת כי הנפשות כל אחת יש לה בחינת המעלה, ונתן כוון יעקב לברך כל אחד כפי ברכתו הראוי לה ולא להפך המסילות.

"איש אשר כברכתו בירך אותם". תכלית הברכות הייתה לכוון כל אחד מהשבטים אל ייעודו בעולם. להעניק לו את "ברכתו" שנועדה לו משחר בריאתו והוא אינו יודע ממנה. אנו נוגעים כאן בסוגיית "המשימה האישית" שעסקנו בה פעמים רבות ונזכרה

בקצרה. בעולם כולו אין שני אנשים שנראים אותו הדבר, אין שניים עם אותה טביעת אצבעות. בהערה¹ הובאה דוגמה קיצונית. שכן לכל אחד נועדה שליחות אישית ומשימה אינדיבידואלית במרחב המשכת השכינה בעולם.

המתנה הגדולה בחיים, מתנת ה"אושר", היא הרגשת ה"אישור" של מה שנועדתי לו. אדם שעושה מה שנועד לו הוא בלתי ניתן לעצירה, בעוד שאדם שמחקה אחרים או מעדיף הישגים קצרי טווח על פני "ייעודו בעולם" הוא אומלל. בהערה² הובא משל "הנשמות התועות" שהביא הרבי כמה פעמים. מטרת הברכות של יעקב היא להעניק לבניו את הגדולה בברכות ולכוון כל אחד אל ייעודו בעולם: יהודה למלוכה, יששכר לתורה, זבולון לחוף ימים ואשר למסחר הזיתים והשמן.

אולם התמיהה העקרונית מתעצמת: למה אין ברכת ייעוד ומטרה לשלוש הבנים הגדולים?

האברבנאל מפתח תפיסה שלמה, שמיישבת את פרשת הברכות מתחילתה עד סופה: המפגש בין יעקב לבניו נועד למטרה אחת: למנות מנכ"ל לעם ישראל. **להמליך את יהודה למלך ישראל הנצחי.** עם ישראל עובר עכשיו ממצב של "אבות ובנים" לתקופה חדשה של שנים עשר שבטים, רבבות משפחות ושש מאות אלף ריבוא נשמות. כעת נדרש למנות את הנשיא בראש העם וכל המפגש הארוך עם שנים עשר השבטים, נועד לפרט את הנימוקים מדוע יהודה ולא שבט אחר.

יעקב פותח במילים קשות ושליטיות לשלוש בניו הגדולים, כי תחילה צריך לסלק אותם מהמלוכה. לבאר מדוע הגדולים מיהודה אינם קודמים לו למלוכה. יעקב מסביר כי הם נושאים בתכונות מסוכנות שעלולות להיות הרסניות להנהגה: ראובן כעסן ופזיז ושמעון ולוי קנאים. אחרי שמעניק ליהודה את המלוכה, יעקב עובר לנמק מדוע אחד מהילדים הצעירים לא יקבל את המלוכה.

1. אפילו תאומים זהים, שהיא זהים גנטית - אינם זהים בכל. הפלא הגיע לשיא באחד המקרים המרתקים ברמה הביולוגית (ראו ויקיפדיה ערך 'לארן ולאילה ביג'אני'): לארן ולאילה ביג'אני היו תאומות סיאמיות, שנולדו ב-17 בינואר 1974 בעיר פירוואבאד בדרום מערב איראן. לארן ולאילה נולדו בריאות, אבל עם פגם חמור: הם היו מחוברות בצד הראש. הגופים שלהן היו נפרדים, אבל הראשים היו מחוברים (ראו תמונה שם).

הדבר המדהים הוא שהן היו בעלות תכונות אישיות שונות. לארן תיארה את אחותה כמופנמת ואת עצמה כפטפטנית. היו להן תחביבים שונים ובכגרותן רצו בתחומי עיסוק שונים: לארן רצתה להיות עורכת דין ולאילה העדיפה עיתונאות. התלות ההדדית והשוני האישיותי ביניהן גרמו לתאומות סבל נפשי. הן רצו בהפרדה, הן גם רצו לגור בערים שונות, לאלה רצתה להגשים את רצונה ללמוד עיתונאות ולארן רצתה להמשיך בלימודי המשפטים והן פנו לרופאים מומחים לבצע ניתוח הפרדה ביניהן. הניתוח התקיים בסינגפור בהיותן בגיל 27 ולמרכה הצער הניתוח נכשל והן מתו כשעה אחרי.

המקרה ממחיש את בעיית האינדיבידואליות: מה גורם אותה? אף אחד מההסברים הפסיכולוגיים המוכרים אינו תופס: אי אפשר להאשים את הגנטיקה, משום שהן היו זהות גנטית. אי אפשר להאשים את הסביבה שטיפחה תכונות שונות אצלן, משום שהן לעולם לא נפרדו. הן השתתפו באותן פעילויות חברתיות, חונכו אצל אותם מחנכים וחו אתן חוויות. אי אפשר להפנות אצבע אל החינוך של ההורים שגידלו אותן בתקופות שונות או אולי העדיפו ילדה אחת על פני רעותה, משום שהן תמיד היו יחד וחו את אותו הגידול. אי אפשר להעצים את הטיעון של מיקום הילד במשפחה - בכור, צעיר, סנדוויץ', משום שהן היו באותו גיל.

מה גורם את האינדיבידואליות? נותרה רק אפשרות אחת: הציפיות האישיות של הבורא מכל אדם לגופו.

2. חצי שעה לפני השבת, נכנסה העגלה של ה"גביר" אל העיירה. עוד שבוע מסחר הסתיים והעשיר והעגלון מיהרו להתארגן לקראת השבת. העגלון התקלח במהירות וצעד לבית הכנסת, ואילו הגביר התעכב כדי להתגדר ולהתלבש, כראוי למעמדו.

כשיצא העשיר לבית הכנסת, ראה עגלה נכנסת לעיר בחופזה, ולרוע המזל שוקעת בכיצה טובענית. בעל העגלה התקשה לחלץ את הסוס ורחמיו של העשיר התעוררו. הוא ניגש לקיים מצוות "עזור תעזור עמו" וניסה לסייע בחילוץ מהבוץ הסמיך. אבל, מה לעשות, לעשיר לא הייתה מיומנות בסחיבת עגלות, כך שפרויקט החילוץ הלך והתארך, ובינתיים בגדי השבת המפוארים התלכלכו והשמש עמדה לשקוע. כשהוא מלוכלך ומדוכדך, שב העשיר הביתה מאוכזב, בלי לצעוד לבית הכנסת.

התפילה הסתיימה בבית הכנסת והעגלון רצה להזמין אורחים עניים לבית הגביר, אך מה לעשות, לא הייתה לו סמכות לעשות זאת. הוא אינו בעל הבית.

כעת נותר את התרחיש ההפוך: אילו העשיר היה צועד ראשון לבית הכנסת והעגלון היה מתעכב בבית, העגלון היה מחלץ את העגלה מהבוץ ברגע, והגביר היה מזמין את העניים לשולחן שבת. אולם כשהגביר עושה את מלאכת העגלון, והעגלון עושה את תפקיד הגביר - העגלה נשארת בבוץ והעניים נותרים רעבים...

נכון עד עולם.

זכחים קב: ביקש משה מלכות לו ולזרעו אחריו ולא נתנו לו דכתיב 'אל תקרב הלום' ואין 'הלום' אלא מלכות לו ולזרעו אחריו, שנאמר (אצל דוד) 'מי אנכי ה' אלוקים כי הביאתני עד הלום'.

ההיסטוריה היהודית מציינת כמה רגעים מופלאים בהם הבטחה יעקב, גברה על ההסתברות. הטלטלה המפורסמת ביותר אירעה באמצע ימי הבית הראשון: "הושפט" מלך יהודה, עשה שידוך עם "אחאב" ו"איזבל" הרשעים מלכי ישראל. "יהורם בן הושפט" נשא את "עתליה בת אחאב ואיזבל", שהייתה מרשעת כמו שני הוריה וכך מלכות ישראל חדרה אל תוך מלכות יהודה.

לאחר ש"יהורם" מת ו"אחזיה" בנו ירש את המלוכה, פרץ מרד בצד השני של הגבול - במלכות ישראל. "יהוא בן נמשי", שהיה אדם כשר וירא שמים, יצא במצוות הנביא אלישע לנקום במשפחת אחאב ואיזבל. יהוא יצא למלחמה נגד "יורם" מלך ישראל, ו"אחזיה" מלך יהודה בא לעמק יזרעאל, לבקר את מלך ישראל שהיה דודו, אחי אמו עתליה. צבאות יהוא הגיעו וחסלו את מלכי ישראל ויהודה יחד.

"עתליה", שכנה "אחזיה" המלך נהרג בידי יהוא, הרגישה שהגיע זמנה. היא הרעילה את כל משפחת בעלה ובנה, צאצאי דוד כדי לא להשאיר זרע מבני דוד בעולם. בין צאצאי בעלה היה תינוק בן שנה בשם "יהואש". עתליה הכריחה את המינקת לשותות את הרעל, כדי שתעביר את סם המוות לתינוק. התינוק המפרפר הושלך בתוך ערימת הגוויות ועתליה מינתה עצמה למלוכה. היא הייתה האישה היחידה שמלכה ביהודה והיחידה שלא הייתה מזרע דוד, אלא מזרע עמרי ואחאב.

כנגד אותה מרשעת, קמה צדקת אחת שהצילה את זרע משיח בן דוד.

מלכים ב יא: ועתליה אם אחזיהו [מלך ישראל] ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה: ותקה יהוש־בע בת המלך יורם [ועתליה], אחות אחזיהו [ואשת הכוהן הגדול, יהוידע] את יואש בן אחזיה ותגנב אתו מתוך בני המלך המומתים, אותו ואת מינקתו בחדר המיטות ויסתירו אותו מפני עתליהו ולא הומת. ויהי איתה בית ה' מתחבא שש שנים ועתליה מולכת על הארץ. **רש"י:** 'בחדר המיטות' - בעליית בית קודשי הקודשים.

לכן מבהיר בשפה חיובית ועדינה כי כל אחד נועד ליעוד אחר - תורה, דיינות, מסחר וכו' ולא להנהגה.

אברבנאל שם: דעתי נוטה שיעקב בעת מותו רצה לכאר מאיזה מבניו יצא שבט המלכות והממשלה... ולכן עשה חיפוש וחקירה בכל אחד מבניו כפי טבעו ותכונתו מי הוא הראוי למלכות, כי טבע הבנים אשר יולדו מהם יהיה נוטה לטבע האבות... ולכן זכר בכל אחד פעם התכונות שלו עצמו ופעם העתיד לבוא על זרעו... להודיע אם הוא ראוי למלכות ושררה או לא.

יעקב מביט ביהודה ואומר מילים גדולות:

2. בראשית מט,ח: לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה.

הפסוק נושא קודם כל **ציווי:** כל תפקיד הנהגה עד "כי יבוא שילה" - יהיה משבט יהודה. הן **המלכות בארץ ישראל**, הן ה"שבט", שהיא ההנהגה **הייצוגית בחוץ לארץ מול האומות בזמן הגלות**, תפקיד 'ריש גלותא' שהיה המייצג בפני מלכות הגויים והן 'מחוקק מבין רגליו', שהיא המנהיגות **התורנית העליונה בארץ ישראל שנהגה בזמן הבית השני** - נשיאי הסנהדרין³. ראו תוספת בהערה⁴.

סנהדרין ה,א: 'לא יסור שבט מיהודה' - אלו ראשי גלויות בכבל שרודים את ישראל בשבט. 'מחוקק מבין רגליו' - אלו בניו של הלל [נשיאי הסנהדרין] שמלמדים תורה ברכים.

בתוך הציווי למנות תמיד מנהיג מבית יהודה, כלולה הבטחה פלאית: **תמיד יהיה זרע המוכן למלוכה**. אילו עם ישראל יהיה ראוי - יהיה מנהיג מוכן מבית יהודה⁵. כך מברכים בברכות ההפטרות: "כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד". את יסוד ההבטחה מעביר כבר נתן הנביא באזני דוד:

שמואל ב ז: והקימתי את זרעך אחרוך אשר יצא ממעיך והכינתי את ממלכתו... וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסרתי מעם שאול... ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך, כסאך יהיה נכון עד עולם.

נתן מדגיש באזני דוד כי הכול זמני. מלכות שאול זמנית, חז"ל מוסיפים כי אפילו מלכות משה רבינו זמנית, ואילו כיסא דוד יהיה

3. הרב מבריסק כותב הסבר נהדר לכך שנשיאי הסנהדרין מכוונים בשם "מחוקק מבין רגליו": מובא בירושלמי (ראו תוספות סנהדרין ה,א) שה"שבט" - ריש גלותא בכבל היו מבני יהודה ואילו ה"מחוקק" כמו הלל הזקן היו מבנות יהודה. לכן "לא יסור שבט מיהודה", משום שהזכרים הם "יהודה" בעצמם, כי הייחוס עובר עם האבא. אולם ה"מחוקק" יצא "מבין רגליו" של יהודה - מבנותיו ויצאות חלציו שאינן נושאות שם השבט בעצמן.

4. הרמב"ם מאריך כאן בשיטתו הידועה, שפסוקים אלו רומזים להקפדה החמורה על בני החשמונאים, שנטלו את המלוכה ולא הסתפקו רק בכהונה. לכן נענשו בחומרה בכך שלא נשאר זכר ממשפחת החשמונאים. מרים החשמונאית שהייתה נשואה להורדוס, הומתה במצוותו והגמרא אומרת כי היא הייתה אחרון החשמונאים ומי שיכריז על עצמו כבן חשמונאי - הוא עבד אדומי בן הורדוס.

הרמב"ם מוסיף ושואל על כך ששמואל המליך את שאול למלוכה, אף שהיה בן בנימין? תשובתו חריפה: מלכות שאול הייתה שלילית בעיקרה, כעסו של שמואל על ישראל ולכן המלכות ניתנה בידי מי שאינו ראוי למלוכה.

5. מסופר ש"משכיל" אחד שאל את רבי נחום מהורדנא, צדיק וגומל חסד באוקראינה שהיה רבו המובהק של החפץ חיים, מה הכוונה ש"לא יכבה נרו לעולם ועד" והרי אלפיים שנה שאין מלכות דוד שולטת בישראל? ענה לו שכולנו קריים "יהודים", על שם "יהודה" ונמצא שהוא מולך ומנהל את חיינו.

"יהושבע", שהייתה בת עתליה ורעיית הכהן הגדול "יהודע", הוציאה מתוך ערימת הגוויות את אחיה התינוק, "הואש", שפרפר למוות. היא החביאה אותו עם מניקתו, במקום היחיד שהיה בטוח מחיפושם: "בחדר המיטות", מקום אליו לא נכנסים והוא עליית בית קודש הקודשים.

לאחר שש שנים שעתייה מולכת על ישראל, התינוק גדל להיות ילד בן שבע. יהודע, הכהן הגדול, הרגיש שזה הזמן לחשוף את הסוד המדהים: יש צאצא למלכות דוד. בשבת קודש, עת היכל המקדש מלא בכהנים, חברי המשמרת היוצאת וחברי המשמרת הנכנסת, נתן הכהן הגדול בידיהם את נשקיו של דוד המלך שהיו מוסתרים בבית המקדש וציווה אותם לעמוד בשתי שורות. הוא הוציא את הילד מקודש הקודשים והלביש עליו את כתר מלכי יהודה. מובא במפרשים שהכתר שינה את גודלו בדרך נס ולמרות שנועד למלך מבוגר, התאים לראש הילד. כך ידעו כולם שמדובר בצאצא לבית דוד ולא בילד אסופי מן השוק. עתליה שמעה בארמון המלכות את המתרחש והגיעה לשם בחופזה. הכהן הגדול ציווה להוציא אותה מהבית ולהוציאה להורג. יהואש המשיך את המלכות במשך ארבעים שנה.

סיפור מדהים נוסף התרחש מאוחר יותר, לאחר החורבן השני, כשעם ישראל נדד לבבל. השלטון הפרסי ששלט בכבל העניק חופש דת ובלב נבנתה מחורבנה של ירושלים. חכמים גדולים עברו שמה והחיו את מרכז התורה. ראש העם מזרע יהודה, קיבל מהמלכות את מעמד "ריש גלותא".

מסופר (ראו ויקיפדיה ערך 'בוסתנאי') כי באמצע המאה השביעית קם מלך פרס בזעמו והשמיד את כל צאצאי בית דוד. באחד הלילות הלם כי הוא מהלך בבוסתן פירות נהדרים וכורת את העצים. כאשר הניף את הגרזן על העץ האחרון, הופיע זקן אדמוני יפה עיניים, חטף את הגרזן והיכה בכוח במצחו. המלך המבועת התחנן לרחמים והבטיח כי לא יפגע בשתיל האחרון. המלך התעורר מבוהל והזדעזע למצוא עצמו שוכב בתוך שלולית דם.

הוא שלח למצוא פותר, עד ששמע הסבר מחכם יהודי: הזקן היה דוד המלך, שהזהיר את מלך פרס שלא להשמיד את הנצר האחרון לבית דוד. התברר שבתו של אותו חכם פותר החלום, הייתה אשתו של "חנינאי" מזרע דוד שנהרג. האישה הרתה לפני שבעלה נהרג והמלך הותיר לפליטה את הילד וקרא לו בשם "בוסתנאי", על שם הבוסתן שראה בחלומו. בוסתנאי גדל ומונה לריש גלותא בידי "החליף עומר", מחליפו של מוחמד וכובש ירושלים. הנה מדרש המספר על המפגש בין המלך ובוסתנאי:

אוצר המדרשים איינשטיין: ויגדל בוסתנאי וילמד תורה ותבונה ויתאווה המלך לראותו... ויעמוד לפני המלך ויבא זכוב ויעמוד על רקתו וינשכהו ולא הבריחו ונטף דמו... ויאמר המלך למה לא הברחתו מעל פניך? ושיבהו: ירשנו מאבותינו כי מעת הורדנו מכתר מלכותנו, לא לדבר ולא לצחק בהיכל מלך.

דוגמה מפתיעה שלישית לנצחיות נשיאי יהודה, היא הדרך המיוחדת בה הלל הזקן מונה לנשיא הסנהדרין והחיה מחדש למשך מאתיים שנה את נשיאות יהודה. כמשך בית שני, לא נשאו בני יהודה תפקידים מיוחדים במלוכה ובהנהגה, ונשיאות הסנהדרין

ניתנה בידי משפחת "בני בתירא". באותם ימים עלה "הלל הזקן" מבבל, הוא היה ממשפחת דוד, אבל היה בעצמו עולה חדש עני, שנאבק כידוע למצוא פרוטות כדי לזכות להיכנס לשיבה של שמעיה ואבטליון.

פעם עלתה שאלה בפני בני בתירא: האם מקריבים קרבן פסח בערב פסח שחל בשבת? השאלה היא, האם קרבן פסח הוא "קרבן יחיד", משום שמוקרב על ידי כל יחיד בפני עצמו ואינו דוחה שבת או "קרבן ציבור", משום שמוקרב על ידי כל ישראל ודוחה שבת. בני בתירא לא ידעו להשיב והלל יצא מן האלמוניות והוכיח מפסוק שהוא מוקרב "במועדו" וגם בשבת. בני בתירא הרכינו בפניו את הראש והושיבוהו בראש הסנהדרין. כך קם זרע דוד והתיישב בנשיאות הסנהדרין.

אכן הפלא נמשך עד היום הזה, 4000 שנה אחרי מעמד הברכות של יעקב אבינו. צאצאי דוד חיים וקיימים לעד. כיום ידוע שנכדי המהר"ל מפראג הם מזרע דוד, עליהם נמנים רבינו הזקן וצאצאיו אדמור"י חב"ד. כך בעדות נוספות באשכנז ובספרד ישנן משפחות חשובות הידועות כצאצאי בית דוד, ראו בוויקיפדיה ערך "בית דוד".

כאן עולה התמיהה הבסיסית: למה יהודה? ולמה לעד ולעולם?

נחשוב על הסיטואציה המוזרה שהתרחשה מול מיטת יעקב: יוסף עומד לפני המיטה כמשנה למלך, הוא כבר עשה והצליח בתפקיד המשמעותי שיהודי אחז בו אי-פעם. יעקב היה אמור לסמוך על הכלל 'נבחרת מנצחת לא מחליפים...! ולמנות את יוסף למלוכה. אולם יוסף רואה מול עיניו כיצד השררה שלו היא **זמנית וחולפת** ומי שיעמוד בראש העם לנצח הוא יהודה.

במה יהודה טוב מיוסף? במיוחד שכל מה שיהודה עשה - יוסף עשה טוב ממנו? יהודה היה מעורב במכירה, בעוד שיוסף מחל וסלח לאחיו? יהודה נכנע לתמר, בעוד שיוסף לא נענה לאשת פוטיפר?

הדורות חולפים וכל דברי ימי ישראל הם מטוטלת של יוסף מול יהודה: א. משה רבינו יוצא למלחמה הראשונה אחרי יציאת מצרים - מלחמת עמלק - עם שני עוזרים צעירים: חור ויהושע. חור הוא בן כלב, נשיא שבט יהודה, ויהושע הוא משבט אפרים בן יוסף. ב. קשר כזה מופיע שוב בסיפור המרגלים, כאשר יהושע וכלב הם שני האנשים היחידים שנשארים נאמנים לשליחות ה'. ג. עם ישראל מבקש להמליך מלך והראשון שנבחר הוא שאול בן בנימין מזרע רחל (קרוב ליוסף). אולם מלכותו של שאול היא זמנית ופרומו לקראת הדבר האמתי: דוד משבט יהודה שמקבל את המלכות באופן נצחי. ד. אחרי מיתת שלמה והמעבר למלוכה רחבעם בנו, מתפצלת מלכות ישראל לשני חלקים וזה שוב ריבעם בן נבט משבט אפרים בן יוסף מול רחבעם בן שלמה מזרע יהודה. אולם הנביא יחזקאל מגבא בהפסטר פרשת "ויגש" כי מלכות ישראל היא זמנית ומלכות יהודה נצחית. ה. משכן שילה עומד 369 שנה בנחלת יוסף בשילה ואולם זה מקום זמני וחולף, ובית המקדש מוקם במקומו הנצחי בירושלים, בנחלת יהודה ובנימין. ו. הסיכוב האחרון בין השבטים יהיה לעתיד לבוא כפי שמובא בספרים כי הגאולה העתידה עצמה תתרחש בשני שלבים: תחילה יופיע "משיח בן יוסף" - שיהיה מזרע מנשה או אפרים בני יוסף, והוא ייהרג במלחמת גוג ומגוג, אבל הוא יפתח את הדלת ל"משיח בן דוד" הגואל הנצחי.

מה משמעות הסדר שיוסף הוא ראשון, אבל נופל ונעלם, ואילו יהודה שני אבל כאן כדי להישאר?.

3. כלי יקר: 'יהודה אתה יודוך אחיך' - לפי שאתה יהודה הודית במעשה תמר כהוראת שם יהודה, ע"כ מדה כנגד מדה יודוך אחיך יודו לך על המלכות ולא יבושו כשם שאתה היית מודה ולא בוש מלהודות על האמת כך אחיך לא יבושו כי יודו על האמת שלך לכד יאתה המלוכה.

הכלי יקר אומר ש"יהודה" הוא מלשון "מודה על האמת". יהודה הוא בעל תשובה שמודה בחטאו ומבקש מחילה. הארכנו בהזדמנויות אחרות כי יהודה הוא מי שמבין את המציאות לעומקה: לא באנו להיות טובים, אלא **לפתור בעיות ולהרחיב את גבול הקדושה**. לכן יהודה הוא המודל האמיתי לחיים.

ועדיין אפשר להקשות: הרי יהודה אינו בעל התשובה הראשון בהיסטוריה, אלא ראובן, ששב והתוודה על מעשה בלהה ואמר לו הקב"ה: "אתה פתחת בתשובה תחילה"? מה אפוא סודו של יהודה? וכיצד קשורים הדברים לסוד הנצח?

אדמור"י חב"ד מרחיבים מאוד בהבדל בין "יוסף" ל"יהודה" ומוצאים בו את יסוד ההישרדות הנצחית.

ג. נפתח עם סיפור מדויק: בערל גורביץ היה חסיד חב"ד צעיר שניסה לברוח מברית המועצות. הוא נתפס בגבול בלי ניירות ונשלח למחנה עבודה. האסירים היו מפעילים מכונות תפירה ותופרים ארנקים מעור עבור בית חרושת ממשלתי ובערל שבר את הראש איך לעבור את השבת בלי לתפור.

בשבת הראשונה אחז בידו את החוט והמחט וידיו רעדו. מחשבות התרוצצו במוחו: מחנה העבודה הזה נחשב נוח, היה לו אוכל כשר שהחזיק אותו בחיים וזוג תפילין שהוכרח מבחוץ. אם יסרב לעבוד בשבת, ישלחו אותו לסיביר ושם גם לא ישיג אוכל כשר, גם לא יניח תפילין וגם ייאליץ לחלל שבת. המחשבות כמעט הכריעו אותו, אך לפתע התעשת ואמר: "מה מצעדי גבר כוננו". אני לא אמור לעזור לקב"ה להוליך אותי אל המקום הנכון, והוא הניח מידי את החוט והמחט.

המפקח העמיד אותו למשפט מהיר בפני הנהלת המחנה ובערל הצהיר באופן נחוש כי לא יעבוד בשבת. הוא ציפה לעונש חמור, אך מפקד המחנה אמר כי אם כך, הוא יעביר אותו לעבודה אחרת. עמד שם מחסן בו אחסנו את העורות היקרים מהם תפרו את הארנקים. בר'ל ימונה לשומר של המחסן וכך לא יצטרך לחלל שבת.

הוא לא הבין היכן המלכודת והמנהל הסביר: כל השומרים שם, גנבו עורות מהמחסן וגרמו הפסד רב. אדם שמוכן לאבד הכול בשביל האמונה - לא ייגע ברכוש זר וזה בדיוק האיש שאנו מחפשים...

האתגר הגדול בחיים הוא המשמעת. להיות משועבד להוראות שקיבלתי ולהכניע את הראש בפניהן. המשמעת מנוגדת לטבע האנושי, האדם נברא "בצלם אלוהים" עם כוח בחירה אדיר ולכן מתקשה לקבל הוראות מאחרים. הוא נאמן רק לעצמו. וכאן האתגר הגדול שעומד בפני ירא השמים לוותר על הבחירה מרצון ולקבל עול מלכות שמים.

מול הקושי של המשמעת, יש שתי דרכי התמודדות: יש יהודים צייתנים בטבעם, אנשי מעשה ולא אנשי וויכוח ומקבלים את הוראות החוק. אם זה מה שצריך לעשות - עושים בשקט. מנגד, יש יהודים נפשיים, שחשים את עצמם ועולמם הפנימי ומתקשים לעשות מעשים כפויים וחסרי הבנה. הטיפוסים בעלי הנפש, מוסיפים את ההבנה, ההעמקה וההזדהות האישית.

נוכל למצוא אותם בכל בית כנסת. יש את זה שנקרא 'יוסף'. המילה "יוסף" הוא מלשון "הוספה", היא מסמלת את בעלי החכמה והעושר הנפשי, שפועלים מתוך הבנה והזדהות עמוקה. הוא לא ניגש לליל הסדר לפני שהבין את משמעותו של החמץ הפנימי, הוא חש תיעוב כלפי השאור שבעיסה ובדיקת החמץ נעשית מתוך כעס וזעם על הישות שמפריעה לו להתעלות בקודש. השכן של, 'יהודה', הוא לא כזה מעמיק, אבל הוא מעשי. המילה "יהודה" היא מלשון "הוראה", כי יהודה היה אדם עם יסוד של משמעת. הוא חי בתוך מסגרת חוקים גדולה ממנו וקם ועשה את מה שצריך. הוא לומד את הלכות החג, חשוב לו לדעת איך בודקים ומה בודקים, מתי מתחילים ומתי מסיימים.

מצד אחד, הראשון **חווה** את החג ואילו השני רק **מקיים** את החג. הראשון צומח ומתפתח עם קיום המצווה, הוא משוכנע בה ולא יוותר עליה לעולם. השני נותר מנותק ממנה, היא לא הופכת להיות עצמותו. אבל מצד שני, הראשון ניגש לקיום המצווה בגלל **עצמו**, מתוך החוויה **האישית** שסוחפת אותו, ואילו הראשון הוא מאה אחוז **מסירות לקב"ה**. השאלה היחידה היא מה ה' רוצה ממני.

בפרפרזה על המשפט הפילוסופי המפורסם - אפשר לומר כך: "אני חושב - משמע אני קיים, אני עושה - משמע **הקב"ה** קיים".

אנו זקוקים לשני הסגנונות, אבל ההבדל ביניהם מכריע: אחד עלול להביא להתמוטטות ואילו השני מביא לקשר נצחי. גדולי התנאים הנים (קידושין מ, ב): "וכבר היה רבי טרפון זקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד ונשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול. נענה רבי עקיבא ואמר: תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה (ונמצאו שניהם בידו, כי מי שלומד גם יבוא לקיים, אבל מי שמקיים לא יבוא לתלמוד, רש"י)".

נשיאי חב"ד מסבירים כך: בשלב הראשון, "תלמוד גדול". כל מעשה של קיום חייב להיות מלווה בלימוד ובהפנמה אישית, כי אחרת גם המעשה לא יחזיק מעמד. כמה יכול אדם לקיים מצוות כמו מכונה בלי להזדהות עם המשמעות הפנימית שלהן? אולם מעלת התלמוד היא **בגלל שמביא לידי מעשה**. התלמוד עומד בראש כשהוא לימוד כזה שמחזק את **המשמעת לדברי ה'**. אבל אם התלמוד יהפוך להיות מניע לקיום המצוות, אם ההבנה וההזדהות יהפכו להיות תנאי בדרך להתאחדות עם האלוהים - לא יהיה בסופו של דבר לא תלמוד ולא מעשה.

ראינו את זה לאורך ההיסטוריה שוב ושוב: בכל הגלויות וההשמדות של עם ישראל, היהודים הפשוטים והתמימים, מסרו את נפשם על ציווי ה' והפגינו בפני הדורות הבאים דוגמה להתמסרות מוחלטת לדברי ה'. לעומת זאת, אלו שניגשו ללימוד התורה מתוך טביעת אצבע אישית, נפלו בפני הניסיונות הגדולים. הם מצאו צידוק והסבר למה הדברים אינם שייכים אליהם.

אנו רואים זאת בתנ"ך: גם שאול וגם דוד חטאו בחומרה, כדברי

היא הערובה לקיום ארוך ימים. הבנה שכלית והרגשת הלב הם דברים חולפים ברוח. הם תלויים בארוחת הערב שאכלנו או בספר האחרון שקראנו לפני השינה... דווקא צייתנות פשוטה, היא עמידה מעל כל פגעי הטבע ואינה נופלת לעולם.

כך ביחס לחינוך שאנו מעניקים לילדינו. ילד יודע להעריך מה אבא עושה כי זה הגיוני ומה אבא עושה כי אי אפשר אחרת. כיון שבלי זה אין חיים יהודיים. את המצוות המבוססות על חוויות משפחתיות, עלול הילד לזנוח חלילה, אך את הקיום הפשוט, הוא לא יזנח לעולם.

פעם התוועד האדמו"ר הקודם עם הבחורים, ההתוועדות הייתה נפלאה והם לא רצו שהיא תיגמר. הרבי ישב עם שוען לידו כדי לדעת מתי שעת תפילת מנחה. הבחורים שהיו נלהבים מההתוועדות, שיחקו עם השוען והקדימו מעט את השעה האמיתית. הרבי ראה מה עשו, הוא הביט לכיוונו של המזכיר הדגול ר' יחזקאל פייגיין הי"ד שלא מחה בהם, ואמר כך: "חאצ'ע, אור אין סוף הוא לא מציאות אמיתית, גילוי העצם (גילויים) הוא לא מציאות אמיתית, מנחה היא מציאות אמיתית".

ב. תעלומה שהיא מדרש פליאה: יש מילים שיהודים לא אומרים אותן. הן מסמלות גועל ודחייה כה עמוקים שלא מגלגלים אותן על השפתיים. ראש וראשון למילים המגוננות הוא בעל החיים שחי בתוך הטינופת: ה"חזיר". הגמרא נמנעת מלהזכיר אותו בשמו ורק נוקבת ברמז שדבק בו (שבת קכט): "אדם שהקיז דם שיאכל משהו ואחר כך יצא מן המקום שאם יפגוש בדבר אחר - יכול לחלות בדבר אחר [וצרעת שהיא מחלה שקשורה בחזירים]".

המייאוס מפני החזיר הוא כה עמוק, עד שחז"ל קבעו (בבא קמא פב) שאסור לגדל אותו בתחומי ארץ ישראל. בהתאם לכך קבעה ה"כנסת" את "חוק החזיר", לפיו אסור לגדל אותו בערי הארץ (למעט יישובים נוצריים). יצוין שרוב עם ישראל מתאחד סביב המייאוס מפניו ואפילו מסעדות טרפה שמוכרות ממנו (ל"ע), מתביישות לנקוט בשמו והמציאו שם מכובס: 'בשר לבן'.

האור החיים בפרשת שמיני מטיל פצצה: מביא מדרש האומר שאיסורו של החזיר הוא זמני ולעתיד לבוא עתיד להיטהר ולהיות מותר. שכן כיום הוא מפריס פרסה ולא מעלה גרה, ואולם לעתיד לבוא הוא יהפוך להיות מעלה גרה ולכן יחזור להיות מותר. האור החיים מדקדק מתוך לשון התורה: "ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ושסע שסע פרסה והוא גרה לא יגר - טמא הוא לכם". התורה אומרת כי החזיר מפריס פרסה, אבל אינו מעלה גרה ולכן אינו כשר לאכילה. אולם התורה מדגישה "והוא גרה לא יגר", כלומר, החזיר אסור כל עוד אינו מעלה גרה, אבל לעתיד לבא יעלה גרה ויחזור להיות מותר.

אור החיים ויקרא יא, גז: אומרם ז"ל (רבינו בחיי בשם תנחומא) למה נקרא שמו חזיר? שעתיד לחזור להיות מותר... 'והוא גרה לא יגר' - פירש תנאי הוא לזמן שהוא לא יגר, אבל לעתיד לבא יעלה גרה ויחזור להיות מותר, ולא ישאר בלא גרה ויותר כי תורה לא תשונה.

מפרשים רבים חולקים בחריפות על האור החיים ושוללים את 'חזרת החזיר'. רבי שמואל יפה, מחבר פירוש היפה תואר על מדרש רבה, כותב כי המדרש הזה לא היה ולא נברא, אלא שאחד הפרשנים

הגמרא "שאל חטא באחת ודוד חטא בשניים". אולם לדוד נסלח חטא "אוריה החיתי" והוא המשיך במלוכה, בעוד שלשאל לא נסלח חטא "אגג מלך עמלק" והוא איבר מלכותו. שכן שאל "הלך אחרי הטעם". שאל טען עד הרגע האחרון שהוא צודק והציווי טועה כביכול. הוא התעקש להקריב את מיטב החלב והצאן של עמלק, כפי שמצווה ההיגיון ולא להמית אותם סתם בחרב. בעוד שדוד חטא מיצרו כביכול, אבל ברגע שהוכח על חטאו - קם והודה "חטאתי".

המשנה במסכת אבות (ג,ז) מעבירה את הרעיון באופן מושלם: "כל שחכמתו מרובה ממעשיו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרובים ושורשיו מועטים והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו... אבל כל שמעשיו מרובים מחכמתו למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטים ושורשיו מרובים, שאפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו, אין מזיזות אותו במקומו".

4. מאמר ועברי דוד תשמ"ו: החילוק בין יוסף ויהודה יובן משמותיהם: יהודה הוא מלשון הודאה ויוסף מלשון הוספה... וענין ההודאה בפשטות הוא שמודה לדבר מסוים אף שאינו מוכן בשכלו, וענין זה הוא בכח העשייה שהיא בדרך כפיה. אמנם ענין ההוספה הוא להיפך, שהעניין לא רק מתקבל בשכלו אלא עוד זאת שמוסיף בחכמה ושכל... והנה בשני אופני עבודה אלה דתורה ומצוות, תלמוד ומעשה יש שקו"ט בגמרא מי מהם גדול... ולבסוף נמנו וגמרו 'תלמוד גדול שמביא לידי מעשה' שבתלמוד עצמו ישנה גם המעלה שבמעשה שהיא הכפיה. כי לאחרי שלומד תורה בתכ"לית השלימות מגיע לדרגה נעלית יותר, שלומד מצד כפיה והודאה, שמבטל כל מציאותו ולומד מחמת קבלת עול.

בכך מבאר הרבי שתי נקודות מופלאות: א. הערבה היא המין הפחות בין ארבעת המינים. היא חסרת טעם וריח, היא זולה בין כולם, וגם מייצגת את היהודים שאין בהם טעם וריח. אולם הפלא הוא שהערבה היא היחידה בין ארבעת המינים, שאינה בטלה לעולם. מסדרי הלוח העברי בנו אותו בצורה כזו, שיום "הושענא רבה" לא יחול לעולם בשבת, כדי שלא ייבטל מנהג "חביטת ערבה".

כשהיה בית המקדש קיים, היו מביאים ערבה גדולה מהיישוב מוצא וזוקפים אותה בצירי המזבח. מדי בוקר בחג הסוכות היו מקיפים את המזבח עם הערבה שלצדו ומבקשים: "אנא ה' הושיעה נא" או "אני והו הושיעה נא". ביום השביעי של חג הסוכות, המכונה "הושענא רבה", היו מקיפים שבע פעמים את המזבח עם הערבה שלצדו ובכל הקפה מבקשים: "אנא ה' הושיעה נא".

לזכר המנהג בבית המקדש, אף אנו מקיפים את התיבה מדי יום פעם אחת וביום השביעי, הושענא רבה, מקיפים שבע פעמים. בנוסף, ביום השביעי מקיימים את מצוות "חביטת ערבה" בקרקע, לזכר הקפת המזבח והערבה בבית המקדש. מסדרי הלוח תיקנו שהושענא רבה לא חל בשבת, כדי שלא תיבטל מנהג חביטת ערבה. איך הערבה הפכה להיות חשובה מהלולב והאתרוג?

הרבי מבאר נפלא (ליקוטי שיחות כט/220 ואילך): הערבה מייצגת את אלו שאין בהם לא "טעם" ול "ריח", כלומר, לא הבנה והשגה בקיום המצוות ולא רגש עשיר. הם עושים מה שעושים בצייתנות פשוטה. כי זה כך ולא אחרת. כי זה מה שסבא שלהם עשה וזה מה שאבא שלהם עשה. אלו לא "מתבטלים לעולם". הצייתנות הפשוטה

ויוליכו גם את הלב למקום הנכון.

התוועדות תשנ"א א/352: 'מפרס פרסה' מורה שהמעשה בפועל (רגל) הוא כדבעי ובריבוי, אלא שחסר אצלו בעניין הברור והזיכוכך ('לא גרה') ולכן אף שמעלתו פחותה ממעלי הגרה שהם מזוככים יותר, אבל כיון שהמעשה שהוא העיקר הוא כדבעי, ולעתיד לבוא עתיד גם ליטהר (מעלת הברור והזיכוכך) אזי יהיה בשלמות (משא"כ זה שמזוכך יותר אבל חסר אצלו מעלת המעשה שהוא העיקר).

מה כל זה אומר בתכל'ס? ילדים צריכים לשמוע את המלים "ככה **הקב"ה ציווה!**" מרוב רצון להיות הגיוניים ולשכנע, שוכחים לפעמים את העיקרון ה'יהודאי' שעליו עומד הכל: יהודי הוא מי שמורה למציאות ה', וכל השאר הם לא יותר מתבלינים כדי למתק את העשייה. חיים בצורה כזו מביאים במהרה לגילוי "ורוד עבדי מלך עליהם לעולם" בגאולה השלמה בקרוב ממש.

כתב אותו בדרך הלצה והיו שלא הבינו את הבדיחה... ראיתי רעיון מעניין האומר כי עצם זה שאומרים "דבר אחר" ולא "חזיר", הוא כדי לשלול את הטעות שהחזיר יחזור לטהרתו.

אבל עובדה היא שהמדרש מובא ומצוטט בספרים רבים (נלקטו בליקוטי שיחות כט/128 הערה 58) והפליאה גדולה: למה דווקא החזיר? איך יתכן שדווקא בעל החיים המאוס, נושא בכוח הנצחיות ועתיד להיטהר? אם אנו במצב רוח של קבלת חברים חדשים לאגודה, מדוע שאר בעלי החיים הטמאים לא יעברו מוטציה כזו וייטהרו?

בהערת שוליים בתחתית עמוד מעביר הרבי מליובאוויטש נקודה כבירה: בעל החיים הזה טמא אלפי שנים, הוא נמצא בעומק הקליפות ונדמה שהוא גמור, אבל לעתיד לבוא הוא ישוב ויטהר. כי יש לו את **סימן הטהרה ברגליים**. הוא משל לאדם שברמתו האינטלקטואלית הוא אינו מזוכך, אבל הוא מקפיד לקיים במעשה. בין כשיש לו חשק ללכת לבית הכנסת ובין כשאין - הוא הולך. כי זה מה שעושים יהודים. ובעל חיים כזה ישוב ויטהר. הרגליים ינצחו

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il